

Co e quegl atgnameing cun la gliegna?

da Martha a Charles Shapp (scurzanieu)
translaziùn an sutsilvan: Barbara Riesch

Gea adigna ân igls carstgàns safatschando cun la gliegna. Ella e la nossa proxima vaschegna agl univers. Ella veza or ple grànda a clera ca tut las stélas. An vardad e ella dantànt ple pintga ca la ple pintga stéla. Ella veza me or aschi grànda parquegl c'ella e damanevel da nus.

Igls 20 da fanadur 1969 en igl Neil Armstrong ad igl Edwin Aldrin satschantos sen la gliegna. Els en stos igls amprens carstgàns c'ân mess lur pe sen ella.

- 1 Ple bòld, an tains gea dagî passos, savevan igls carstgàns betga co igl vezi or sen la gliegna. Tut surstos vurdavan els sen la gliegna a vessan bugent intervagnieu daple dad ella. Alura e igl telescop vagnieu invanto. Tras igl telescop savevan igls szienzios observar ple prezisameing la surfatscha da la gliegna angrandida. Els ân amprieu blear nov davart la gliegna. La gliegna eara dantànt ànc adigna nuncuntanschibla.
- 2 Per agl davos tschantaner ân igls szienzios scurvato ca racetas san radir navs spazialas agl univers.
Gl'amprem en navs spazialas nunequipadas vagnidas tarmessas sen la gliegna. Ellas tarmatevan maletgs da la gliegna anavos sen teara.
Ascheia en igls szienzios vagnieus a saver daple davart la gliegna. Mo els vulevan intervagnir ànc blear daple.
- 3 Igls szienzios vulevan saver tànt sco pussevel. Parquegl ân els dezidieu da tarmeter carstgàns sen la gliegna.
Par l'amprema gea ân ign biagieu navs spazialas par transportar parsùnas. Sen egn tal vieadi greav a malsiir savevan me parsùnas fetg curaschusas sameter. Partge la gliegna e bagn ple datier da nus c'egna stéla, tutezna e ella fetg, fetg lientsch davent.
La gliegna e 385'000 kilometers davent da la teara. Quànt gî duvrass egn tren, ca carescha cun 100 kilometers l'ura, par egn tal vieadi, sch'el e sen veia gi a notg? Quegl dat 150 gis da vieadi! Egn aviùn a reacziùn fuss zirca sen vieadi 15 gis. Aschi lientsch e'gl antocen tier la gliegna.
- 4 Igls 16 da fanadur 1969 e la nav spaziala americana Apollo 11 partida viers la gliegna. A bord earan igls tres astronauts Neil Armstrong, Edwin Aldrin a Michael Collins. La nav spaziala sgulava cun egn speartadad da plirs melis kilometers l'ura tras gl'univers. Tutigna â'gl duvro 4 gis antocen a la destinaziùn. Armstrong ad Aldrin en satschantos sen la gliegna. Collins e rasto an la nav spaziala; el â zircumdo la gliegna ad â spitgieu igl return digls dus astronauts.
Sas tei s'imaginar quànt greav c'igl e da navigear egn nav spaziala sen la gliegna? Scha tei s'imagineschas la teara an la grandeztga d'egna burape, vess la gliegna alura la grandeztga d'egna bura da tenis.
Egn fetg pintg liac da destinaziùn! A tutezna aschi lientsch davent! Ultra da quegl stat la gliegna betg eri. Cun egn speartadad da 3700 kilometers l'ura curescha ella anturn la teara. Igl cuza var egn mains antocen c'ella â zircumdo egn'ea la teara.
- 5 Tge ân igls astronauts cato sen la gliegna? Els ân cato egn mund calm a mort. Els ân vieu òltas muntognas. A dapartut ân els vieu profundas rusnas a foss. Igls craters da la gliegna.

- 6 Iglis astronauts savevan gea avànt c'igl deti betg egn dagut aua sen la gliegna. Els stuevan preparar sez lur aua. An lur nav spaziala vevan els egn aparat per far sez aua.
- 7 Sen la gliegna dat igl nign'aria. Carstgàns dovran aria par fladar. Parquegl ân igls astronauts stuieu prender cun els igl agen flo.
Els purtavan quel an egn rezipient se dies.
- 8 Parquegl c'igl dat betg aria sen la gliegna, regia egn silenzi profund.
Ramurs vignan purtadas venavànt antras l'aria. Noua c'igl â betg aria, dat igl ear betga ramurs.
Iglis astronauts savevan me comunitgear l'egn cun l'oter tras radiotelefans.
Radiotelefoneia funcziunescha ear an egn spazi vid.
- 9 Ear sen la gliegna dat igl gi a notg. Egn gi ad egna notg cuzan dantànt anzemel quater eandas sen la gliegna: duas eandas gi a duas eandas notg.
Durànt las duas eandas da gi vean igl aschi tgòld ca nign carstgàn po surpurtar quella calira. Agls vastgieus digls astronauts earan biagieus aint sfardamaints. Schiglioc vessan els betga surpurto quella calira sen la gliegna.
Durànt las duas eandas da notg vean igl alura fetg fred. Fussan igls astronauts satschantos la notg, vess ign stuieu scaldar lur vastgieus.
Schiglioc fussen els schalos.
- 10 Sen la gliegna e la gravitaziùn ple pintga ca sen la teara. Parquegl e là tut ple leav. Scha tei pesas sen teara 30 kilos, e quegl sen la gliegna me 5 kilos. Sen la gliegna savessas tei ear saglir blear ple òlt. Scha tei sas saglir sen teara egn meter ad òlt, cuntànschessas tei sis meters sen la gliegna.
Iglis astronauts purtavan calzars extra greavs. Tutegna dev'igl ord mintga pass egn sagl.
- 11 Ple bòld eara la gliegna nuncuntanschibla pigls carstgàns.
Quegl e ella betga ple ozigligi.
Astronauts da la teara en passos sen ella. Forza vignan egn gi biageadas staziùns spazialas sen ella.
Forza sgolan astronauts egn gi davent da la gliegna tier oters planets.

La redacziùn a la tgea editura ân sastanza dad eruir a da dumandar tut igls dretgs d'utilisaziùn pigls maletgs ad igls texts. Scha nus vessan survasieu anzatge a vessan tras quegl violo dretgs d'autur, vean la tgea editura a bunifitgear quels tanor las cunvegnaas usitadas, sch'igl dat egn'anunztga da pratensiùns giustifitgeadas.